

GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL

ÉRKEZETI V.j.ügszám: Bejelentés sz.: Panasz sz.:

Intézkedésre kijelölt szerv, egység

Főtitkárság

Iktatószám:

AL/112-001/2010

Erkezeti szám:

9199

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

Előzmény: AL/1637/2009

2. sz. melléklet

Pályázati kiírás száma: GVH VKK 3/2009**Program elnevezése:** Kaleidoszkóp. Versenyhelyzet és válság Magyarországon 2008-2009. – tanulmánykötet.**A támogatási szerződés száma:** (Előzmény: AL/1637/2009.) AI/112-001/2010.**Kedvezményezett neve:** Pénzügykutató Zrt.**Szakmai felelős neve:** dr. Voszka Éva**A Program befejezésének határideje:** 2010. szeptember 30.A beszámoló csak részeredményre vonatkozik:¹

1. **Ismertesse a Program megvalósításának menetét, írja le a végrehajtás egyes lépéseit és csatolja a végrehajtás során keletkezett fontosabb dokumentumokat! Sorolja fel a Program megvalósításában közreműködőket (a Kedvezményezett részéről vagy megbízása alapján)!**

Pályázatunk tárgya a hazai versenyhelyzet alakulását bemutató Kaleidoszkóp második kötetének megírása és publikálása volt, azzal a céllal, hogy a szakértői elemzés a Gazdasági Versenyhivatal tevékenységéhez szorosan kapcsolódva, de az Országgyűlés részére készített éves beszámolónál tágabb időhorizonton, szélesebb kitékintéssel, illetve meghatározott területeken részletesebben értékelje a gazdasági verseny állapotát, feltételeit és hatásait.

Ez a kötet a 2008 ősztől kiterjedő válság versenyszempontú elemzését állította a középpontba, azt vizsgálva, hogyan hatott a válság 2008-2009-ben a versenyhelyzet alakulására, az állam és a vállalkozások magatartására. Az elemzés a magyar helyzetre összpontosít, figyelembe véve az európai fejleményeket is. Összefoglaló értékelést ad az állami szervezetek és az üzleti szereplők magatartásának fő jellemzőiről, a versenyteremtés, a versengés és a versenykorlátozás mozgatórugóiról és megjelenési formáiról, továbbá néhány olyan részpiac szabályozásának és helyzetének alakulásáról, ahol a vizsgált időszakban jelentős változások történtek.

A pályázatban szereplő elgondolásnak megfelelően a háttér tanulmányokon alapuló összefoglaló „Körkép” fejezetet négy ágazati tanulmány egészíti ki.

A háttér tanulmányok most a válság hatásának vizsgálata szempontjából kiemelten fontos témákat, a versennyel kapcsolatos közvélemény módosulását, az Európai Unió és a hazai jogi környezetet, a közbeszerzések piacának alakulását, valamint az állami támogatások szerepének és kiterjedésének változását dolgozták fel. A részpiacok közül, ugyancsak a kötet központi kérdéséhez igazodva a kereslet szűkülésével sújtott, szabályozási változásokkal is érintett területeket, a bankszektor, az autóiipari beszállító cégeket és az autókereskedelmet, valamint a defenzív ágazatnak számító élelmiszeripar egy sajátos szegmensét, a tejpiacot vettük közelebről szemügyre.

A kötet elkészítésében 11 kutató és az olvasó szerkesztő működött közre:

Voszka Éva és Laki Mihály (a Körkép fejezet szerzői és a kötet szerkesztői),

¹ Amennyiben a szakmai beszámoló a Program valamely fázisában született részeredmény(ek) bemutatására szolgál, a beszámolót csak az adott részeredményre vonatkozóan kell értelemszerűen kitölteni.

Antalóczy Katalin, Pásztor Sára, Sass Magdolna, Szabó Márton, Várhegyi Éva (a kötetben publikált ágazati tanulmányok szerzői)

Bakonyi Eszter, Klauber Mátyás, Szilágyi Pál, Tátrai Tünde (a kötetben teljes terjedelmükben nem publikált, a Körkép elemzések alapját adó háttér tanulmányok szerzői)

A kötet olvasószerkesztője Patkós Anna volt.

2. Részletesen ismertesse és értékelje a Program eredményeit!

A Kaleidoszkóp a 2008-2009-es válság első hazai versenyszempontú elemzései közé tartozik. A válság és a válságkezelés egészének a versenyfeltételekre gyakorolt hosszabb távú hatásáról csak az átmenetinek szánt intézkedések sorsának, a ma is érzékelhető kockázatok bekövetkeztek vagy elkerülésének ismeretében lehet majd átfogó értékelést adni. E fenntartás mellett azonban néhány fontos, és szakmailag újdonságnak számító megállapítást érdemes kiemeli.

A világméretű pénzügyi-gazdasági válság súlyos *dilemma* elé állította a versenypolitika alakítóit: kizárólag a fogyasztói jólétet célszerű-e szem előtt tartaniuk, vagy az általános gazdasági nehézségek elhárítását is tekintsek feladatuknak? Az Európai Unió döntéshozói nem zárták el az utóbbi megoldástól, sőt a versenyhatóság aktív, koordináló szerepre törekedett, miközben megpróbálta fenntartani a szabályozás alapkereteit.

A gazdaságstabilizálás szempontjainak előnyben részesítése és ebből következően a versenyszabályok engedékeny alkalmazása elsősorban az állami támogatásokat érintette, amelyek így a válság elterjedése idején Európa-szerte megnövekedtek. A versenyt korlátozó állami válságkezelés jórészt a *régről ismert eszköztárat* használja a piacteremtéstől a profitnövelő támogatásokon át a vállalatmentő segítségig, amihez *néhány új eszköz és megközelítés* társul, mint az eljárásrend és az arányok módosítása, de mindenekelőtt a beavatkozás és az újraelosztás léptéke.

Az állami válságkezelés a legtöbb országban megakadályozta a pénzügyi rendszer és a gazdaság összeomlását, de nemcsak a költségvetés és az eladósodási szempontjából hordoz ma már nyilvánvaló *veszélyeket*, hanem a *jövőbeli versenyhelyzet szempontjából* is. A kockázatok kiterjednek a magatartásmintákra, a piacszerkezetre, és nem kizárt az állami tulajdonosi, iparpolitikai, túlszabályozási befolyás tartós erősödése.

A magyarországi válságkezelésnek és gazdaságélénkítésnek a makrogazdasági pénzügyi helyzet rendezésén túl megtett lépései – jórészt annak szigorú egyensúlyi követelményei miatt – *nem voltak nagyléptékűek*. Így a recesszió súlyosnak bizonyult, de a verseny torzulásának is kisebbek az esélyei. A hazai támogatási szint már a válság előtt magas volt,

de ez 2008-ban nem ugrott meg. Az új megközelítés Magyarországon leginkább az iparpolitikai jellegű ágazati akciótervek kidolgozásának feléledéseként jelentkezett.

A válság idején alkalmazott támogatási formák ugyanakkor jól mutatják az *állami beavatkozás hatásának korlátait is*. Az életmentő és egyéb vissza nem térítendő támogatások, valamint rugalmas, gyorsan és egyszerűen hozzáférhető eszközök sok vállalkozás talpon maradását segíthették – bár az is látható, hogy a mélypont közelében a kölcsönöknek sem a kínálatában, sem a keresletében nem sikerült áttörést elérni. Más, nagyobb léptékű eszközök, mint az európai uniós források közvetlen elosztása, az állami megrendelések előrehozása vagy az ágazati akcióprogramok azonban jellegükből következően csak *késleltetve, hosszabb időtávon hatnak*. Ezért az akut válságkezelésre alkalmatlanok, és ha a krízis viszonylag gyors lefutású, akkor a szándékokkal ellentétesen nem kisimítják, hanem *erősítik a ciklikus kilengéseket*.

Ami a vállalatok válságkezelő lépéseit illeti, a cégek már a 2005. évi gazdaságpolitikai irányváltást követő *lassulás során már tanulták, használták a válságkezelés módszereit*. Nem számítottak a 2008 utáni fejleményekre, de tapasztalataikat hasznosítva *viszonylag gyorsan alkalmazkodtak* a válság rendkívüli körülményeihez. Ugyanakkor számolniuk kellett azzal, hogy a keresletélénkítés általuk bevethető tartalékai jórészt kimerültek.

A termelők és a kereskedők először inkább a megoldás, mint a halasztás eszközeit alkalmazták 2009-ben. Az egyszerűbb piacok szereplői *éles árversenybe* kezdtek. Kötetünk olyan bonyolultabb formákról is tudósítanak, amelyekben a termékpálya különböző pontjain elhelyezkedő vállalatok közötti erőviszonyoktól függ, hogy ki a versenyzetető és ki a versenyző.

A vállalatok a korábbinál *szigorúbb készletezéssel* csökkentették a működés költségeit, sok esetben *a beruházások halasztásával, törlésével* javították túlélési esélyeiket. Egy részük jelentős létszámcsökkentést hajtott végre, de sokan áthidaló megoldásokkal igyekeztek *elkerülni vagy mérsékelni az elbocsátásokat*.

Nemcsak a válsághelyzet megoldásának, hanem *halasztásának eszközei* is terjedtek, mint a fizetési határidők halasztása, a partnerek hitelezésre kényszerítése vagy az adókerülés. Jó néhány vállalat a *termék- vagy szolgáltatáskínálat átalakításával*, új termékek fejlesztésével, bevezetésével, új piacok keresésével, korábban a kínálatban kisebb súlyt képviselő termékek, szolgáltatások forgalmának növelésével igyekszik ellensúlyozni a kereslet csökkenését – ennek eredményei azonban csak késleltetve jelentkeznek.

Miközben a válság általában élesebbé tette a versenyt, találkoztunk a vállalatok közötti *együttműködés erősítésével* is. Ez esetenként a csődtől mentette meg az átmenetileg bajba került, de kipróbált partnereket, máskor a közös fellépés, a kooperáció a megrendelővel szemben elfoglalt pozíció erősítésének eszköze.

A fenti megállapítások részletes dokumentálása megfelel a pályázat célkitűzéseinek. A Kaleidoszkóp 2008-2009-es fejleményeket elemző kötete 2010 szeptemberében a Palatinus Kiadó és a Pénzügykutató Zrt, kiadásában megjelent. A közeljövőben szakmai vitákat tervezünk, és az egyes rész tanulmányok, illetve teljes terjedelmükben nem közölt háttér tanulmányok továbbfejlesztett változatát külön publikációkban is megjelentethetik a szerzők.

A legfontosabb következtetéseket beillesztjük a Szegedi Egyetem Gazdaságtudományi Karán és a Modern Üzleti Tudományok Főiskoláján tartandó kurzusainkba.

Az éves elemzéseket a jövőben is folytatni szeretnénk, remélve, hogy a következő kötetben már a gazdasági fellendülésnek a szabályozásra és a piaci versenyre gyakorolt hatását mutathatjuk be.

- 3. Sorolja fel, és mellékelten csatolja a Programmal (annak eredményeivel) összefüggésben született tanulmányokat, kiadványokat, publikációkat, előadásokat, stb.! A Program végrehajtása mennyiben segítette a Programban résztvevők tudományos előmenetelét?**

A Kaleidoszkóp kötet a következő tanulmányokból épül fel:

Körkép a magyarországi versenyhelyzetről (*Laki Mihály–Voszka Éva*)

A közvélekedés a gazdasági versenyről a válság első évében

Verseny a válságban – válságban a verseny?

Az üzleti szereplők magatartása

Összefoglaló

Ütésálló bankok

A válság hatása a hazai bankok versenyhelyzetére és magatartására (Várhegyi Éva)

Kódolt kifulladás

Válság a gépjárműpiacon (Pásztor Sára)

Válságkezelés előremeneküléssel

A válság hatása a versenyre a magyarországi autópári beszállítói piacokon

(Antalóczy Katalin–Sass Magdolna)

Válságok egymásra torlódása

Versenyhelyzet és válság a tejpiacon, 2008–2009 (Szabó Márton)

A kötet számára készült háttér tanulmányok:

Bakonyi Eszter: A közvélekedés a gazdasági versenyről a válság első évében

Klauber Máttyás: Európai Unió és magyar nemzeti támogatások 2008–2009-ben

Szilágyi Pál: A pénzügyi és a gazdasági válság hatása a versenypolitikára és kapcsolódó

szabályozási területekre

Tátrai Tünde: Verseny és vállalati összejátszás a közbeszerzések piacán, 2008–2009

A kötet szövegét a szakmai beszámolóhoz mellékeljük.

A Kaleidoszkóp munkáiban való részvétel beleilleszkedett a közreműködő kutatók tudományos munkájába, hiszen mindegyikük az adott téma ismert szakértője. Elősegítette, hogy az egyes tárgykörök legújabb fejleményeit rendszerezett formában, publikálásra alkalmas módon nyomon követhessék. A tapasztalatokat többen egyetemi oktatómunkájukban is hasznosítani tudják.

4. Mutassa be, a Program megvalósítása mennyiben felel meg az eredeti szakmai tervnek (ütemezés, eredmények, esetleges eltérések indokai, különös tekintettel a támogatási szerződés módosítása nélkül végrehajtottakra)!

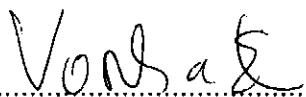
A kutatás az eredményeket tekintve összhangban van az eredeti munkatervvel. A tanulmányok elkészítése és összehangolása több időt vett igénybe, mint ahogy azt az eredeti munkatervben előirányoztuk, de így sem léptük túl a támogatási szerződésben meghatározott megvalósítási határidőt, 2010. szeptember 30-át.

5. Amennyiben rendelkezésre áll, csatolja a Program résztvevői / célcsoportja által készített értékelést!

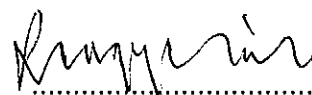
A munka jellegéből következően még nem készült értékelés, de reméljük, hogy a kötet szakmai visszhangja nem marad el.

Kelt: Budapest, 2010. szeptember 1.

Pénzügykutató Zrt.

Szakmai felelős aláírása

Kedvezményezett (képviselőjének cégszerű) aláírása